

WYBÓR TEKSTÓW Z DZIEJÓW JĘZYKA POLSKIEGO

Od połowy XIX w.

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu
ŁÓDZKIEGO

WYBÓR TEKSTÓW
Z DZIEJÓW
JĘZYKA POLSKIEGO

Od połowy XIX w.

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu
ŁÓDZKIEGO

WYBÓR TEKSTÓW Z DZIEJÓW JĘZYKA POLSKIEGO

Od połowy XIX w.

pod redakcją naukową
Marka Cybulskiego

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu
ŁÓDZKIEGO
2015

Marek Cybulski – Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczny, Instytut Filologii Polskiej
Katedra Historii Języka Polskiego, 90-236 Łódź, ul. Pomorska 171/173

Danuta Bienkowska, Anetta Gajda, Danuta Kowalska, Anna Lenartowicz, Anita Pawłowska
Magdalena Pietrzak, Jagna Świdarska, Anna Tomecka-Mirek, Elżbieta Umińska-Tytoń
Ewa Woźniak, Rafał Zarebski – Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczny, Instytut Filologii
Polskiej, Katedra Historii Języka Polskiego, 90-236 Łódź, ul. Pomorska 171/173

Stanisław Borawski, Magdalena Hawrysz, Magdalena Jurewicz-Nowak, Irmina Kotlarska
Iwona Pałucka-Czerniak, Dorota Szagun – Uniwersytet Zielonogórski, Wydział Humanistyczny
Instytut Filologii Polskiej, Zakład Historii i Pragmatyki Języka Polskiego
65-762 Zielona Góra, al. Wojska Polskiego 69

Marzanna Użdżicka, Anna Wojciechowska – Uniwersytet Zielonogórski, Wydział Humanistyczny
Instytut Filologii Polskiej, Zakład Komunikacji Językowej
65-762 Zielona Góra, al. Wojska Polskiego 69

RECENZENT

Bogdan Walczak

REDAKTOR WYDAWNICTWA UŁ

Bogusława Kwiatkowska

SKŁAD I ŁAMANIE

AGENT PR

PROJEKT OKŁADKI

Lukasz Orzechowski

Zdjęcie wykorzystane na okładce: © Depositphotos.com/voronin-76

Praca naukowa finansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego
pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2012–2014

NARODOWY PROGRAM
ROZWOJU HUMANISTYKI

© Copyright by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2015

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego 2015

Wydanie I. W.06700.14.0.I

Ark. wyd. 41,5; ark. druk. 43,125

ISBN 978-83-7969-752-6 (wersja papierowa)
ISBN 978-83-7969-753-3 (wersja elektroniczna)

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
90-131 Łódź, ul. Lindleya 8
www.wydawnictwo.uni.lodz.pl
e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl
tel. (42) 665 58 63, faks (42) 665 58 62

SPIS TREŚCI

Tom 2

243. Kodeks karny w urzędowym tłumaczeniu 1851	13
244. Franciszek Rapalski, <i>Opisanie różnych wiadomości doktorskich...</i> 1852	16
245. Hipolit Cegielski, <i>O słowie polskim</i> 1852	18
246. Józef Bełza, <i>Krótki rys chemii...</i> 1852	22
247. Władysław Syrokomla, [<i>Przedmowa wydawcy</i>] 1854	24
248. Władysław Bentkowski, <i>Sprawa polszczyzny w urzędowych ogłoszeniach...</i> 1858	26
249. [<i>Protokół posiedzenia Towarzystwa Rolniczego</i>] 1859	30
250. Karolina Nakwaska, <i>Błędy w mowie</i> 1860	34
250a. Helena Pawlikowska, <i>List do męża</i> 1860	36
251. Julian Bartoszewicz, <i>Historia literatury polskiej potocznym sposobem opowiedziana</i> 1861	37
252. Michał Gorczakow, [<i>Odezwa</i>] 1861	39
253. <i>Ogłoszenie</i> 1861	40
254. Władysław Syrokomla, <i>Nagrobek obywatelowi</i> 1861	41
255. [<i>Protokoły posiedzeń towarzystwa lekarzy</i>] 1862	42
256. <i>Rozkazy dzienne Naczelnika Miasta Warszawy</i> 1863	47
257. Józef Toczyski, [<i>List pisany przed egzekucją</i>] 1864	50
258. [<i>Życiorysy dzieci z Żelaznej</i>] 1865–1872	51
259. Cyprian Kamil Norwid, <i>Ostatni despotyzm</i> 1865	54
260. <i>Uroczystość (...)</i> w różnych czasach 1865	55
261. Marceli Motty, <i>De omnibus rebus et quibusdam aliis</i> 1865	59
262. Zygmunt Miłkowski, [<i>List do Łukaszewskiego</i>] 1867	62
263. [<i>Pokwitowania</i>] 1870, 1871	63
264. [<i>Umowa kupna-sprzedaży</i>] 1871	64
265. Jan Baudouin de Courtenay, <i>Rozbiór Gramatyki polskiej księdza Malinowskiego</i> 1875 ...	66
266. <i>Doniesienia prywatne</i> 1875	69
267. [<i>Ogłoszenia</i>] 1875	72
268. Henryk Sienkiewicz, <i>Sprawy bieżące</i> 1875	73
268a. Mieczysław Gwałbert Pawlikowski, <i>Karta do żony</i> 1876	75
269. Fryderyk Kazimierz Skobel, <i>O skażeniu języka polskiego</i> 1877	76
270. [<i>Wiadomości prasowe</i>] 1878	77
271. Antoni Durski, <i>Szkoła szermierki siecznej</i> 1879	79
272. <i>Dzicy Australii</i> 1879	81
273. Bolesław Lutostański, <i>Słowo w sprawie żywienia ubogich...</i> 1880	82
274. Hieronim Derdowski, <i>O panu Czorlińskim co do Pucka po sece jachol</i> 1880	84
275. Nikodem Krakowski, [<i>Wzory korespondencji handlowej</i>] 1880	86
276. Stanisław Smolka, <i>Mieszko stary i jego wiek</i> 1881	88

277. [Ogłoszenia] 1882	90
278. <i>Murzyni australscy</i> 1882	92
279. Aleksander Świętochowski, <i>Liberum veto</i> 1882	93
280. Maria Arczyńska, <i>Dziennik</i> 1883	95
281. Aleksander Świętochowski, <i>Liberum veto</i> 1883	97
282. Józef Ignacy Kraszewski, <i>Matka królów</i> 1883	99
283. Władysław Sabowski, <i>Forma etykietalna, towarzyska i potoczna</i> 1884	101
284. Henryk Sienkiewicz, <i>Ogniem i mieczem</i> 1884	104
285. [Wiadomość prasowa o wizycie cara] 1884	106
286. Henryk Sienkiewicz, <i>Potop</i> 1886	107
287. Stanisław Rewieński, [Sposoby tępienia szczurów] 1887	113
288. [Korespondencja z Łodzi] 1888	115
289. [Protokół posiedzenia Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych] 1889	116
290. Bolesław Prus, <i>Lalka</i> 1890	118
291. [Protokół posiedzenia Związku Koleżeńkiego] 1892	124
292. [Ogłoszenia] 1892	127
293. <i>Kronika działalności kobiecej</i> 1893	128
294. Kornel Ujejski, <i>Skargi Jeremiego</i> 1893	129
295. Alfred Wielopolski, [Listy do siostry] 1895–1897	132
296. Protokół z posiedzenia wydziału „Warty” 1895	134
297. <i>Poradnik praktyczny</i> 1896	135
298. [Ogłoszenia prasowe] 1896	136
299. [Wiadomości prasowe] 1896	138
300. Zygmunt Wielopolski, [Listy do córki] 1897–1899	139
301. Stefan Żeromski, <i>Szyfowe prace</i> 1897	140
302. Mieczysław Limanowski, <i>Pratraty</i> 1899	144
303. Edward Strumpf, <i>Czy owady liczyć umieją?</i> 1899	147
304. Kazimierz Wroczyński, <i>Strofy</i> 1901	149
305. Stanisław Wyspiański, <i>Wesele</i> 1901	152
306. [Listy do i od Jana Kochanowskiego] 1903	156
307. <i>Wzory ofert</i> 1903	157
308. Stanisław Przybyszewski, <i>Synowie ziemi</i> 1904	158
309. <i>Poradnik językowy</i> 1904	160
310. Władysław Umiński, <i>Język polski</i> 1904	162
311. <i>Najwyższy manifest o powiciu...</i> 1904	164
312. <i>Czaj zapiwny „Hygieja”</i> 1904	165
313. Stefan Żeromski, <i>Popioły</i> 1904	166
314. Jerzy Żuławski, <i>Eros i Psyche</i> 1904	169
315. Stanisław Kurkiewicz, <i>Z docieków... nad życiem płciowym</i> 1905	172
316. Mieczysław Brzeziński, <i>Jak ludzie wymyślili maszynę parową?</i> 1906	174
317. [Ogłoszenia] 1906	176
318. <i>Sąd polowy</i> 1906	176
319. <i>Rozmówki w tłumaczeniu...</i> 1906	179
320. Tadeusz Boy-Żeleński, <i>Pieśń o mowie naszej</i> 1907	180
321. Antoni Małecki, <i>Lehici w świetle historycznej krytyki</i> 1907	184
322. Konstanty Kościński, <i>Nazwiska żeńskie wobec prawa</i> 1907	186
323. Stanisław Sokalski, [List do siostry] 1912	188
324. Henryk Chankowski, <i>Zaofiarowanie pracy przez kasjerkę</i> ok. 1912	189
325. [Ogłoszenia] 1913	190

326. Jan Rozwadowski, <i>Językoznawstwo a język literacki</i>	1913	192
327. Józef Piłsudski, <i>Przemówienie</i>	1914	194
328. Aleksander Łętowski, <i>Błędy nasze</i>	1915	195
329. <i>Ogłoszenie komendanta miasta</i>	1915	197
330. Antoni Szlagowski, <i>Mowa... z powodu otwarcia Uniwersytetu...</i>	1915	197
331. [<i>Nadanie tytułu nauczyciela szkół początkowych</i>]	1916	202
332. [<i>List do Stanisława Niewiadomskiego</i>]	1918	203
333. Jerzy Fiedorowicz, [<i>List do Józefa Michałowskiego</i>]	1918	205
334. [<i>Relacja z powstania styczniowego</i>]	ok. 1919	206
335. <i>Oświadczenie radnych frakcji PPS</i>	1919	206
336. Oskar Callier, <i>Przedmowa do słownika</i>	1919	207
337. Karol Ludwik Stadtmüller, <i>Słowniczek kolejowy...</i>	1919	208
338. Władysław Sobolewski, <i>Szermierka na szable</i>	ok. 1920	211
339. Władysław Wielopolski, [<i>List prywatny</i>]	1920	212
340. <i>Wyrok sądu pokoju</i>	1920	213
341. <i>Komunikat Tymczasowego Komitetu Rewolucyjnego</i>	1920	214
342. <i>Spostrzeżenia członków Łukowskiego Rewkomu</i>	1920	215
343. Andrzej Włast, <i>Śnieg</i>	1920?	218
344. <i>Podanie</i>	1921	220
345. Adolf Nowaczyński, <i>General Barszcz</i>	1922	221
346. Adolf Nowaczyński, <i>Staropolska klechda...</i>	1923	223
347. Józef Piłsudski, [<i>List do Władysława Sikorskiego</i>]	1924	225
348. Antoni Słonimski, [<i>Recepcja teatralna</i>]	1924	226
349. <i>Krwawa tragedia miłosna w Paryżu</i>	1924	227
350. <i>List majstrowski</i>	1925	229
351. Antoni Szlagowski, <i>Mowa nad zwłokami Reymonta</i>	1925	229
352. <i>Kronika miejscowa</i>	1926	232
353. [<i>Ogłoszenie – repertuar kina</i>]	1927	233
354. Tadeusz Konczyński, <i>Wielkiemu Synowi Rzeczypospolitej...</i>	1927	234
355. Józef Piłsudski, <i>Przemówienie podczas przeniesienia zwłok Słowackiego na Wawel</i>	1927	236
356. Antoni Szlagowski, <i>Mowa na zjeździe młodych polonistów</i>	1927	240
357. <i>Propozycja nadzwyczajna</i>	1927	242
358. [<i>Ogłoszenia reklamowe</i>]	1927	242
359. <i>Protokół z zebrania</i>	1928	243
360. [<i>Tekst gwarowy z Żelaznej</i>]	1929	244
361. Sabina Masłowska, [<i>List do siostry</i>]	ok. 1930	246
362. <i>Za 240 zł. zamordował człowieka</i>	1930	247
363. Maria Gruszecka, <i>366 obiadów</i>	1930	248
364. [<i>Ogłoszenia reklamowe</i>]	1930	251
365. <i>Wywiad z I-ym Marszałkiem Polski</i>	1930	252
366. Julian Tuwim, <i>Słowiczek</i>	1931	254
367. Słynny „Szpicbródka” schwytyany...	1931	255
368. [<i>Ogłoszenia reklamowe</i>]	1931	256
369. Julian Tuwim, <i>Ślusarz</i>	1931	257
370. Tadeusz Dołęga-Mostowicz, <i>Kariera Nikodema Dyzmy</i>	1932	259
371. Maria Dąbrowska, <i>Noce i dni</i>	1932	261
372. [<i>Odezwa Komunistycznej Partii Polski</i>]	1932	264
373. [<i>Zaświadczenie sądowe</i>]	1932	266

374. <i>Protokół rozprawy sądowej i wyrok z uzasadnieniem</i> 1932	267
375. Adam Cybulski, [<i>List wydawcy</i>] 1934	272
376. Antoni Stonimski, <i>Kronika tygodniowa</i> 1934	273
377. Antoni Stonimski, [<i>Recenzja teatralna</i>] 1934	276
378. Jerzy Kuryłowicz, <i>W sprawie genezy rodzaju gramatycznego</i> 1934	276
379. <i>Regulamin piechoty</i> 1934	279
380. Bruno Winawer, <i>Literaturę trzeba przewietrzyć</i> 1935	281
381. Antoni Kasprowicz, <i>Wiersze wybrane</i> 1935	283
382. <i>Antosia</i> 1935	285
383. <i>Orędzie Prezydenta Rzeczypospolitej</i> 1935	286
384. Felicjan Sławoj Składkowski, <i>Zmniejszenie budżetu wojska</i> 1936	287
385. Wanda Kleeberg, [<i>List do Marii Hauzer</i>] 1936	288
386. <i>Akt otwarcia ogródków działkowych</i> 1936	289
387. [<i>Listy prywatne</i>] 1936	289
388. <i>Nasz najgorszy wróg</i> 1937	293
389. Wacław Sierpiński, [<i>List do Stanisława Ruzewicza</i>] 1937	294
390. Maria Grzegorzewska, [<i>Listy do Natalii Han-Ilgiewicz</i>] 1937	296
391. Aleksander Majkowski, <i>Żćć i przigodę Remusa</i> 1938	297
392. <i>Wyciąg ze statutu kasy oszczędności</i> 1938	299
393. <i>Wskazówki</i> 1939	300
394. [<i>Ciekawostki dla dzieci</i>] 1939	301
395. [<i>Wiadomość prasowa</i>] 1939	302
396. Antoni Trzaskowski, <i>Mój pamiętnik z wojny</i> 1939	302
397. Michaił Kowalow, [<i>Odezwa</i>] 1939	304
398. Gustaw Holoubek, [<i>List z obozu jenieckiego</i>] 1939	305
399. [<i>Obwieszczenia gubernatora</i>] 1941	306
400. <i>Wyprawa krzyżowa Europy...</i> 1941	308
401. Natalia Han-Ilgiewicz, [<i>Dziennik</i>] 1941	309
402. <i>Pouczenie</i> 1941	311
403. Janusz Korczak, <i>Podanie do Rady Żydowskiej</i> 1942	312
404. Krzysztof Kamil Baczyński, <i>Wiatr</i> 1943	314
405. R. Bucewicz, [<i>Książeczka z okresu tajnego nauczania</i>] 1944	315
406. Eugenia Frankiewicz, [<i>Gryps z Ravensbrück</i>] 1944	318
407. [<i>Wpisy w pamiętniku robotnika przymusowego</i>] 1944	318
408. Lucjan Szenwald, <i>Armia Czerwona</i> 1944 (?)	319
409. Stanisław Lempicki, [<i>Wspomnienie o Wojciechu Kętrzyńskim</i>] 1944	321
410. Marek Hłasko, [<i>Pocztówka</i>] 1944	324
411. Kazimierz Wyka, <i>Gospodarka wyłączona</i> 1945	325
412. <i>Wezwanie do nauczycielstwa polskiego</i> 1945	327
413. <i>Protokół z posiedzenia lekarzy</i> 1945	330
414. <i>Okólnik</i> 1945	331
415. Leon Dudek, <i>Modlitwa emigrantów</i> 1945	332
416. [<i>Ogłoszenia drobne</i>] 1945	333
417. <i>Precz z zaprzańcami z Ziemi Lubuskiej!</i> 194	334
418. H. Dragunowicz, <i>Nasz stosunek do Niemców</i> 1945	334
419. Antoni Gofubiew, <i>Puszcza</i> 1947	336
420. Lucjan Rudnicki, <i>Stare i nowe</i> 1948	338
421. [<i>Artykuły propagandowe</i>] 1948	340
422. Marian Piechal, <i>Pieśń o zjednoczeniu klasy robotniczej</i> 1948	344

423. Jadwiga Jankowska, [List do córki] 1948	345
424. Józef Kostrzewski, <i>Pradzieje człowieka</i> 1950	346
425. Stanisław Urbańczyk, <i>Polskość nazw miejscowych</i> 1950	348
426. <i>Zaświadczenie</i> 1951	350
427. Tomasz Rostworowski, [List z więzienia] 1952	350
428. Stefan Kisielewski, <i>Historia tubki z klejem</i> 1952	352
429. <i>Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej</i> 1952	354
430. Karol Świczewski, [List z emigracji] 1952	356
431. <i>Dekret Rady Państwa</i> 1953	358
432. Bolesław Bierut, <i>Referat wygłoszony na IX Plenum KC</i> 1953	358
433. Marian Piechal, <i>Muzeum Lenina w Poroninie</i> 1948	361
434. Leopold Tyrmand, <i>Dziennik 1954</i> 1954	363
435. Tomasz Rostworowski, [List z więzienia] 1954	365
436. <i>Ankieta personalna</i> 1954	366
437. Witold Gombrowicz, <i>Dziennik</i> 1955	369
438. <i>Krótki słownik filozoficzny</i> 1955	370
439. <i>Profoneza</i> 1955	373
440. Artur Marya Swinarski, <i>Ścieża przeze puszcze</i> 1956	374
441. Stanisław Lem, <i>Z dzienników gwiazdowych Ijona Tichego. Podróż czternasta</i> 1956	376
442. Helena Salska, <i>List do ks. Lucjana Jaroszki</i> 1956	379
443. <i>Naukowcy ZSRR budują telewizor...</i> 1956	380
444. [Zadanie szkolne ośmioletniego dziecka] 1956	381
445. Stanisław Hejnowski, [Mowa obrończa] 1956	382
446. Władysław Lachowicz, <i>W jaskini lwa ŁKS uratował 1 punkt...</i> 1956	385
447. Bogusław Choiński, Jan Gałkowski, <i>Alabama</i> 1958	387
448. [Ogłoszenia] 1958	388
449. Karol Świczewski, [List z Argentyny] 1958	390
450. Stanisław Lem, [List do Sławomira Mrożka] 1959	392
451. Tadeusz Różewicz, <i>Białe groszki 390</i> 1960	393
452. Wilhelm Mach, <i>Góry nad Czarnym Morzem</i> 1961	394
453. Adam Grzymała-Siedlecki, <i>Autor „Trylogii” jako pan Sienkiewicz</i> 1962	397
454. Stanisław Mackiewicz, <i>Hipnoza słów a mroki średniowiecza</i> 1962	400
455. Zbigniew Herbert, <i>Siena</i> 1962	402
456. [Pismo dotyczące wywłaszczenia] 1962	404
457. <i>List piętnastoletniej dziewczyny do rówieśniczki</i> 1964	405
458. Zdzisław Stieber, <i>Jeszcze o końcówce -och loc. plur. rzeczowników męskich</i> 1964	406
459. [Psalmy w Biblii Tysiąclecia] 1965	408
460. Józef Mackiewicz, <i>Lewa wolna</i> 1965	410
461. Alina Grabowska, <i>Akrobaci i Archimedes</i> 1967	414
462. Jeremi Przybora, <i>O Kutno!</i> 1966	417
463. Ryszard Doński, <i>Kilka uwag o publicystyce naukowej</i> 1968	148
464. [Wiersz więźnia] 1968–1971	420
465. Zbigniew Herbert, <i>Praktyczne rady na wypadek katastrofy</i> 1969	421
466. <i>Słownik techniczny dla wszystkich</i> 1969	421
467. <i>List Stanisława Lema do Sławomira Mrożka</i> 1969	423
468. Stefan Wiechecki, <i>Kordian, trzymaj się</i> 1970	424
469. Konstanty Puzyra, <i>Show na Zamoyskiego</i> 1970	426
470. <i>Ubezpieczenie kontraktowanej trzody chlewnej mięsno-słoninowej</i> 1970	429
471. Jerzy Szacki, <i>Rola pisma w transmisji społecznej</i> 1971	431

472. Stanisław Barańczak, <i>Wypełnić czytelnym pismem</i> 1972	434
473. Julian Kornhauser, <i>Sprostowanie</i> 1972	434
474. Mieczysław Olbromski, [<i>Monolog królowej przedmieścia</i>] 1972	435
475. Edward Redliński, <i>Konopielka</i> 1973	437
476. Edward Redliński, <i>Awans</i> 1973	438
477. Hieronim Derdowski, <i>O panu Czórlińskim co do Pucka po sece jachół</i> 1976	442
478. Marian Mazur, <i>Cybernetyka i charakter</i> 1976	443
479. Jan Twardowski, <i>Wymyty i czysty. Stanisław Grochowiak</i> 1976	447
480. Romain Gary, [<i>List do Wojciecha Pszoniaka</i>] 1977	449
481. Czesław Miłosz, <i>Przedmowa tłumacza</i> 1978	449
482. <i>Czytelnicy piszą – „Przjaciółka” odpowiada</i> 1978	451
483. <i>Pytania czytelników</i> 1979	453
484. <i>I sekretarz KC PZPR z wizytą...</i> 1979	455
485. <i>Delegacja z Karl-Marx-Stadt ...</i> 1979	456
486. Leopold Tyrmand, <i>Dziennik 1954</i> 1980	457
487. [<i>Tekst mówiony z Łodzi</i>] 1980	459
488. <i>Najnowsza historia Polski</i> 1980	462
489. <i>Apel</i> 1980	464
490. <i>Rytmiczna praca – podstawowym obowiązkiem</i> 1980	465
491. [<i>Rozmowy robotnic łódzkich</i>] ok. 1985	466
492. [<i>Psalmy 51 i 137 w przekładzie Czesława Miłosza</i>] 1981	469
493. <i>Do milicjantów Ziemi Łódzkiej</i> 1981	471
494. <i>Nasze postulaty</i> 1981	471
495. Julian Kornhauser, <i>hurrraaa!</i> 1982	474
496. [<i>Teksty z prasy podziemnej</i>] 1982	475
497. <i>Prośba do członków NSZZ „Solidarność”...</i> 1982	478
498. [<i>Wiadomości prasowe</i>] 1982	479
499. [<i>Zapisy cudownych uzdrowień</i>] 1982–1988	480
500. Miron Białoszewski, <i>AAAmeryka</i> 1983	482
501. Jan Twardowski, <i>Dobry dla ludzi i rzeczy. Miron Białoszewski</i> 1983	484
502. <i>Stenogram Służby Bezpieczeństwa</i> 1985	485
503. Stanisław Barańczak, <i>Garden party</i> 1986	488
504. Tadeusz Konwicki, <i>Nowy Świat i okolice</i> 1986	489
505. Wisława Szymborska, <i>Pogrzeb</i> 1986	492
506. <i>Instrukcja obsługi</i> 1987	494
507. <i>Wspólnota zadań i zgodność poglądów</i> 1987	495
508. Stefan Kisielewski, <i>Abecadło Kisiela</i> 1990	497
509. <i>Nekrolog</i> 1990	500
510. Józef Zawitkowski, [<i>Modlitwy dla dzieci</i>] 1992	500
511. Ryszard Kapuściński, <i>Imperium</i> 1993	503
512. Czesław Miłosz, [<i>List do Henryka Szylkina</i>] 1993	504
513. Remigiusz Popowski, <i>Wprowadzenie do przekładu interlinearnego</i> 1993	506
514. Anna Świderkówna, <i>Od tłumaczki</i> 1995	508
515. Maria Kamińska, [<i>Laudacja</i>] 1995	509
516. Daniela Adamiak, [<i>Relacja z pracy przymusowej w latach 1943–1945</i>] 1995	512
517. Manfred Uglorz, <i>Przed ołtarzem Pańskim</i> 1996	514
518. <i>Uchwała Sądu Najwyższego</i> 1996	515
519. <i>Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej</i> 1997	518
520. Kazik Staszewski, <i>12 groszy</i> 1997	519

521. Wojciech Chyła, <i>Ocena rozprawy doktorskiej</i> 1997	520
522. „Wygrałem na loterii”. Wywiad z Adkiem Drabińskim 1998	523
523. Zdzisław Skupień, <i>Prosty dowód twierdzenia Cantora-Bernsteina</i> 1999	526
524. [Depesza Polskiej Agencji Prasowej] 1999	530
525. <i>Ustawa o języku polskim</i> 1999	530
526. Stanisław Lem, [Wspomnienie ze Lwowa] 2000	531
527. [Dyskusja o filmie] 2000	535
528. Mirosław Kiedzik, <i>Słowo wstępne redakcji naukowej</i> 2001	539
529. [Faks] 2002	541
530. Dorota Masłowska, <i>Wojna polsko-ruska pod flagą biało-czerwoną</i> 2002	543
531. Tadeusz Różewicz, <i>Mini kosmos</i> 2003	545
532. Roman Szczupak, <i>Dziękujemy Bogu za chleb...</i> 2004	549
533. [Materiał reklamowy firmy wysyłkowej] ok. 2004	552
534. Maciej Mączyński, [Recenzja podręcznika akademickiego] 2004	553
535. Tadeusz Różewicz, <i>regulamin piechoty</i> 2004	555
536. [List grzecznościowy] 2005	559
537. [Listy czytelników do redakcji] 2005	560
538. [Podanie] 2005	561
539. Małgorzata Strzałkowska, <i>Szaszłyki sulejowskie</i> 2005	562
540. [Sylwetki] 2005	563
541. Wisława Szymborska, <i>Dwukropek</i> 2005	564
542. Dariusz Graszka-Petrykowski, <i>Ptaki</i> 2005	567
543. Jan Paweł II, <i>Tajemnica miłosierdzia</i> 2005	568
544. [Listy czytelników do redakcji] 2006–2007	571
545. <i>Dobra Czytanka wg św. ziom'a Janka</i> 2006	574
546. <i>Warsztaty tańca brzucha</i> 2007	575
547. Marek Domagalski, <i>Język sędziego nie może zdradzać jego sympatii</i> 2008	576
548. Andrzej Kajetan Wróblewski, <i>Uczeni w anegdocie</i> 2008	578
549. [Wiadomość prasowa] 2008	579
550. Michał Głowiński, <i>Język polski – niepożądany</i> 2008	580
551. <i>Akt notarialny</i> 2009	582
552. Janusz Korwin-Mikke, <i>Celem matury jest odsiew</i> 2008	585
553. Jerzy Pilch, <i>Łóżko Marcinkiewicza i trumna Sikorskiego</i> 2009	586
554. Janusz Korwin-Mikke, <i>Blog oficjalny</i> 2009	589
555. Jan Godyń, [List oficjalny] 2009	591
556. <i>Protokół rozprawy sądowej</i> 2009	592
557. Robert Mazurek, <i>Intelekt stanął mi dęba. Wywiad z Ireneuszem Krzezińskim</i> 2009	595
558. <i>Zawiadomienie</i> 2009	599
559. <i>Uwagi tłumaczy...</i> 2009	600
560. Marek Nowakowski, <i>Księgi dzieciństwa. Dziennik podróży w przeszłość</i> 2010	603
561. <i>Ulotka dla pacjenta</i> 2011	604
562. Władysław Wilczyński, <i>Matematyka – język uniwersalny</i> 2010	607
563. Rafał A. Ziemkiewicz, <i>Radość na zadupiu</i> 2011	610
564. Agnieszka Kublik, <i>Rozmowa z prof. Jerzym Bralczykiem</i> 2011	613
565. <i>Negocjacje biznesowe</i> 2011	615
566. <i>Pieśni kibiców Jagiellonii Białystok</i> 2012	618
567. Małgorzata I. Niemczyńska, <i>Wisława u Elli w niebie</i> 2012	620
568. Rafał A. Ziemkiewicz, <i>Tryndy glamuru</i> 2012	622
569. <i>Pismo Dyrektora Marketingu</i> 2012	624

570. Stanowisko Komitetu Językoznawstwa PAN 2012	626
571. Agata Miszczak, <i>Obróbka termiczna żywności</i> 2012	629
572. [Porady] 2012	630
573. Piotr Duda, [Mowa w sejmie] 2012	631
574. <i>Kibole Legii chcieli wykoleić pociąg z kibicami Jagiellonii</i> 2012	636
575. <i>Ataki spamowo-phisingowe</i> 2012	637
576. Maciej Kałach, <i>Uniwerek kusi olimpijczyków</i> 2012	640
577. [Ulotka reklamowa] 2012	641
578. <i>Jak się przygotować na wypadek katastrofy lub klęski żywiołowej</i> 2012	641
579. [Wypowiedzi w debacie sejmowej] 2012	643
580. Zofia Kucówna, <i>Szara godzina</i> 2012	645
581. <i>Apelacja od wyroku sądowego</i> 2013	646
582. [Zaproszenie na konferencję] 2013	647
583. <i>Sonda uliczna. Pako! pyta: Po co żyjesz?</i> 2013	649
BIBLIOGRAFIA	653
Wybory tekstów	653
Słowniki	653
Opracowania ogólne	654
Pozostałe opracowania	654
INDEKS	667
Indeks czasopism	688

243. Kodeks karny w urzędowym tłumaczeniu 1851 (fragmenty)

„Goniec Polski”, Poznań, czwartek, dnia 24 lipca 1851 r., nr 168, s. 672–673.

Ewa Woźniak

Kodeks karny w urzędowym tłumaczeniu¹. [...]

Poznań, dnia 23. lipca².

Już nie od wczoraj zwyczajni jesteście, że we wszystkich czynnościach i ogłoszeniach urzędowych, niewyjmując nawet Dzienników urzędowych i Zbioru praw, w tłumaczeniu tekstu niemieckiego na język polski, ostatni doświadcza kalectwa i, że się tak wyrazimy, sponiewierania, rzeczywiście do litości pobudzającego. Nie możemy przypuszczać, żeby to dziać się miało i mogło rozmyślnie, z widoków ukrytych, a niemogąc chwalić naganną w tej mierze niedbałości tych, którym rzecz ta poruczona, nie mniej i na tych publicznie żalić się zmuszeni jesteście, którzy nie chcą albo nie umieją lepiej usposobionych ku temu dobrać sobie osób.

Jeżeli zarzut ten, raczej ze względu na rzecz, o którą chodzi, jak na treść nagany samą, ciężki bardzo a słuszny, rozciągnęliśmy na wszelkie ogłoszenia urzędowe, to ostateczny a najsilniejszy powód do niego dał nam ogłoszony w tych dniach i w polskim tłumaczeniu urzędowym kodeks karny. Powiedzieliśmy wczoraj, że tłumaczenie rzeczone jest tylko tak zwanym polskim. Z wyrzeczenia tego ni joty zmienić nie możemy. Kto miał dosyć cierpliwości nieszczęsną tę publikacją przeczytać od końca do końca, ten przekonać się musiał, że z wszystkich 349 paragrafów, z których nowy kodeks karny się składa, nie mniej jak z wszystkich 27 artykułów patentu publikacyjnego, ani jeden nie może ująć za tłumaczenie polskie. A przecież ma być urzędowym tłumaczeniem.

I tak n. p. §. 24 brzmi:

Zakaz wykonania obywatelskich praw honorowych na czas skuteczni niezdolność, podczas oznaczonego w wyroku czasu w §. 12 wymienione prawa wykonać itd.

§. 23. Oddaleni służy państwa i urzędnicy gminni przez utratę honoru obywatelskiego i przez zakaz wykonania obywatelskich praw honorowych na czas tracą z mocy prawa z kasy rządowej albo z kasy gminnej mające im być płacone pensye i płace łaski.

¹ Tak brzmi zapowiedź artykułu w „Przeglądzie” umieszczonym na początku pierwszej szpalty.

² Taki nagłówek artykułu.

§. 40. Zbrodnia ani przewinienie nie istnieje, jeżeli sprawca podczas czynu był obłąkany albo nie z pełną rozumu, albo jeżeli wolne postanowienie woli gwałtem albo groźbą wykluczonem było.

§. 204. Kto człowieka przez podstęp albo gwałt uprowadzi, aby go albo w położeniu bez pomocy wysadzić, albo go w niewolnictwo albo w poddaństwo albo w cudzą służbę wojenną albo w służbę okrętową wprowadzić, popełni porwanie człowieka itd.

i innych podobnych i z podobnym zachowaniem interpunkcyi bez rachuby przytoczyćby można.

Jeżeli jednak te miejsca, biją tylko nędzotą tłómaczenia w oczy, to przecież przy jakimkolwiek natężeniu umysłu, znaczenia zawartych w nich przepisów dociec można. Są przecież i takie, których wcale zrozumieć trudno albo i niepodobna. Do takich miejsc liczymy przedewszystkiem te, w których użyte są wyrazy zupełnie niepolские, ukute jak najniezręczniejszą pomocą przełożenia, że się tak wyrazimy, literalnego z niemieckiego na polskie. Takimi wyrażeniami są np.:

główna zdrada (Hochverrath to jest zbrodnia stanu) i jako pochodny od powyższego czyn głównozdradliwy; przynależący państwa (die Staatsangehörigen t.j. poddani, krajowcy); uczynkowość (Thätlichkeit t.j. napaść czynna); uwłasnić się, uwłasniony (sich eignen, geeignet t.j. kwalifikować się, mieć zdolność, właściwość); samobytny (selbstständig t.j. samodzielny, samoistny); wodostan (Wasserstand t.j. stan, wysokość wody); pełnoważny (vollwichtig t.j. ważny, obrączkowy); ustronić (beseitigen t.j. usunąć); samoistwo (Eigennutz t.j. ubieganie się za zyskiem); zakazy wchodowe (Einfuhrverbote t.j. zakazy wprowadzania); wykazany (ausgewiesen t.j. wywołany, wydalony); cudzy (fremd t.j. obcy)

i innych niemało. Wszakżeż nie brak i takich miejsc, które nietylko dla użytych niezwykłych wyrażen są niezrozumiałemi. I tak np. §. 31 brzmi:

Usiłowanie tylko natenczas jest karogodne, jeżeli takowe przez czyny, które początek wykonania zawierają, pokazane, i tylko przez zewnętrznie, od woli złoźczyńcy niezawisłe okoliczności, przeszkodzono albo bez skutku zostało.

§. 38. Wspierający ma być karanym zarówno temu, który dopomaga, jeżeli wspieranie w skutek przed czynem udzielonem zostało.

§. 46. Zbrodnie, które karą śmierci są zagrożone, podlegają przedawnieniu w trzydziestu latach; zbrodnie, które pod względem najwyższej miary karą wolności (!) dłuższego niżeli dziesięcioletniego trwania są zagrożone, ulegają przedawnieniu w dwudziestu latach itd.

§. 85. Ktokolwiek, mając polecenie zbierania kartek albo znaków do wyboru albo do głosowania, rozmyślną liczbę (!) prawowazną takowych pomnoży albo zmniejszy, albo kartę lub znak sfalszuje albo zamieni itd., więzieniem itd. karanym zostanie. [...]

A nareszcie znachodzą się nawet miejsca, które w rzeczonym tłumaczeniu polskiem zupełnie inne przybrały znaczenie, aniżeli oryginalny tekst niemiecki. I tak np. brzmi §. 43 Nr. 3 w tłumaczeniu polskiem:

w drugich przypadkach sędzia ma być upoważniony itd.

Kiedy przeciwnie tekst niemiecki powiada:

in den übrigen Fällen t.j. w innych razach.

Dalej §. 205 tłumaczenia polskiego opiewa:

Kto człowieka niemającego szesnastu lat podstępem albo gwałtem uprowadzi, aby go do żebrania albo do korzystnych lub niemoralnych celów i zatrudnień użyć itd.

a zasię tekst niemiecki:

Wer u. s. w. um ihn zum Betteln oder zu gewinnsüchtigen oder unsittlichen Zwecken u. s. w. (t.j. celem wyzyskiwania).

Podobnie znowu §. 349. Nr 1 w tłumaczeniu tak się wyraża:

Kto nie mając prawa, cudzy grunt albo publiczną albo prywatną drogę przez odgrabienie albo odórzenie zmniejsza;

tekst niemiecki:

Wer unbefugt ein fremdes Grundstück, oder einen öffentlichen oder Privatweg durch Abgraben oder Abpflügen verringert t.j. przez wkopywanie albo worywanie się.

Owoż, co w pobieżnym tylko przerzuceniu, z urzędowego tego, bo z zbioru praw dosłownie przedrukowanego tłumaczenia, wpadło nam pod oczy grubych błędów przeciwko językowi, jasności wyrażenia, zrozumiałości i wyraźnym przepisom prawa. Nie zwracaliśmy więc tu wcale uwagi na błędy przeciwko pisowni i najpierwszym zasadom gramatycznym, których pełno, na niedbałość w interpunkcyi, wreszcie na składnię wszędzie a wszędzie zupełnie niemiecką, wprost naturze naszego języka przeciwną. Jeżeli zaś z tego wszystkiego robimy zarzut organom rządowym, robimy go tém cięższy, im ważniejszy jest przedmiot, o którym tu chodzi. Niechaj ci, których się to dotyczy, raczą rozważyć, że tam gdzie chodzi o najcenniejsze dobra tego życia, wolność i życie samo, niedbałość każda, a mianowicie posunięta do tego stopnia jest nie do usprawiedliwienia. [...]

Komentarz. Autonomia Wielkiego Księstwa Poznańskiego została w roku 1848 zniesiona, a samo Księstwo przemianowano na Provinz Posen, choć królowie pruscy nadal nosili tytuł wielkich książąt poznańskich. Język polski wciąż pełnił funkcje pomocniczego języka urzędowego. Dbałość o odpowiedni jego poziom, a zwłaszcza o nawiązanie do tradycyjnych wzorów polszczyzny urzędowej, obca była władzom pruskim.

W polskim tekście wzorem języka niemieckiego orzeczenie zdania podrzędnego stoi na końcu zdania, szyk pozostałych części zdania odzwierciedla szyk niemieckiego oryginału. Przytoczono liczne przykłady kalkowania (dosłownego tłumaczenia) niemieckich pojęć.

wyrzeczenie 'wypowiedź'

Ewa Woźniak, Elżbieta Umińska-Tytoń

244. Franciszek Rapalski, *Opisanie różnych wiadomości doktorskich...* 1852 (fragment)

Opisanie różnych wiadomości Doktorskich Doświadczonych przez Fr Rapalskiego. w Zarzyczu r 1852, Rękopis ZniO, sygn. 9860/ (Biblioteka Dzieduszyckich tzw. Poturzycka); rękopis papierowy formatu 8°, s. 1–7.

Stanisław Borawski

||1|| Krople długiego Życia wynalezione przez sławnego Doktora Hirnera, dla zachowania y utrzymania przy zdrowiu Życia długiego. robią się tym sposobem. weś Aloesu przedniego łutow 16., Gencyanny łut 1., Radix Cedralis³ łut 1., Szafranu łut 1/2, Reubarbarum⁴ łut 1., Agaryku łut 1., Kamfory łut 1., Dryakwi Wenecki łutow 2. Aloes przetłucz zg {ru⁵}ba i te korzenie co się dadzą utłuc na proszek, a nie które trzeba nożem cieniutko pokraiać i Kamfore także podrobić, a gdy iuż to wszystko gotowe ||2|| potem to wszystko razem wsypać do butla pułgarcowego i nalać na to iedne Kwarte Spirytusu przepędzanego zokowity aby miał tęśoś⁶ 35. gradusów Reaumera, zamieszać to wbutlu i zawiązać pęcherzem i przekłóć dziurkę szpilką postawić wlecie na słońcu a wZimie zapiecem w ciepłe i niech tak stoi przez 10. dni a co dzień zamie szać dobrze wbutlu, potem zlać w czyste bez szmatke na leyku będącą do inny flaszki, a napozostałe fusy nalać puł kwarty Spirytusu i tak uczynić iak wprzud się robiło, apo dziesięciu dniach znowu precedziwszy zlać do pierwszych kropli razem, zatkać dobrze korkiem i owiązać pęcherzem, i Schować Kogo stać, może dodać Bobrowy Esencyi. ||3|| Skutki tego Likwru⁷ Osłabionym przywraca Siły Gorączki odeymuie bolesci katarowe uśmierza, Żołądek czysci zchumorów grubych i lipkich ktore sprawują niestrawność i ból głowy ztey przyczyny, Wiatry i kłocie wbruchu⁸ uspokaia Glisty morzy, leczy kolki w Żołądku Wnętrznosci polepsza chorującym na Puchline, Niestrawność wgodzinie odeymuie, Serca Słabości oddala, Krew czysci i pomaga do iey cyrkulacyi, wraca Cere, i wszystkie niestateczne febry uspokaia. A dla utrzymania zdrowia można ich co dziennie rano i wieczór po 10 kropli na Cukrze ||4|| zażywać, a mocney natury ludziom daie się daleko więcy a dzieciom mniej, Sposób używanie⁹ tych kropli 1. Na niestrawność dwie łyżeczek od kawy w dwóch łyżkach herbaty, 2. Kto się Upiie toż samo, 3. na Pedogre trzy łyżeczki od kawy w Samem paroxyzmie, na Kolki we Wnętrznosciach dwie łyżeczek

³ – med. anat. ‘korzeń nerwu’.

⁴ – rabarbar.

⁵ Korekta nadpisana nad miejscem zamazanym.

⁶ Tak w rkpsie zam. *tęgość*.

⁷ Tak w rkpsie zam. *Likworu*.

⁸ Tak w rkpsie zam. *w brzuchu*.

⁹ Tak w rkpsie zam. *używania*.

od kawy wdwoch łyżkach stołowy¹⁰ rumianku lub herbaty, 5. na febry co dzienne przed paroksyzmem iedne łyżeczke od kawy wdoch¹¹ łyżkach gorącego rumianku, 6. na Glisty iedne łyżeczke od kawy w dwoch łyżkach dobrego Wina przez 8. dni używać. ||5|| na laksowanie dla mocny konstytucyi bierze się dwie łyżki stołowe a czasem i więcej, w czterech łyżkach Wina Czerwonego dobrego, rano i wieczor zażywać, a po tem laksowaniu nitrzeba¹² nic innego ieść tylko rosół lub kliik¹³ i na Wiatr niewychodzić. 8. na Cholere zswego własnego domysłu Kilka osób uratowałem szczęśliwie dawałem dla dorosłych dwie łyżki stołowe wdwoch łyżkach słabey wódki zażyć rano i wieczór, a nogi gdy kurcz łapie moczyć godzinne wtak gorącej wodzie iak tylko można wstrzymać, przytem brać na poty włożku leżeć, rozcierać całe Ciało Spirytusem Kamforowem a osobliwie ręce i nogi gdzie kurcz łapie, ||6|| w roku 1830, gdy cholera wszędzie tu panowała i ia byłem wpośród chorych Bóg mnie uchował od niey a może mnie tą myślą natchnął zem się codziennie całe Ciało zacząwszy od głowy aż do nóg mocno Szczotkował, potem następowały letkie poty i dobry Sen iak po Kąpieli, przez szczotkowanie nabiera Krew cyrkulacyi i broni od Kuczu¹⁴. Te krople długiego Życia maia to dosiebie, gdy są świerze to mocni laksuia i mniey ich trza dawać, a gdy maia iuz rok to mało laksuia ale więcej znacniają żołądek i zatrzymuia biegunki i rużne boleści uspokaiaia wbrzuchu iakie ludzie wsiowi Zowia możysko ma wsobie¹⁵.

||7|| Krople Cynamonowe. przepis od Doktora Golcza. weś Cynamonu łutów 4¹⁶ Muszkatołowego Kwiatu łut 1. Kardamonu łut 1. Goździków łuta 1/2 Utłucz to wszystko miałko i wsyp do flaszki wley nato Spirytusu mocne go na 35. gradusów, reamera łutow 32. zatkay dobrze wbutelce mocney kwartowey i trzymay przez 4 tygodnie wlecie na słońcu, a wzmie zapiecem w Ciepłe potem precedź to do inney flaszki zatkay mocno flaszke aby niewietrzało. te krople są bardzo użyteczne na zmocnienie Żołądka¹⁷ nie tylko dla ludzi Starych ale nawet i dla dzieci kturę ||8|| są przypiersiach, a bardzo laksuia z zepsucia Żołądka lub oziembienia go. bierze się ich dla dziecka maiącego rok ieden Kropli 6. rozpuściwszy wprzod łyżeczke cukru miałkiego wdwoch łyżeczkach kawianych rumianku zmieszać te krople dobrze y dać dziecku zażyć, a gdy tego potrzeba, powtorzyć to samo. [...]

Komentarz. Rękopiśmienne zapiski receptur i porad do praktyk leczniczych z zakresu terapii „domowej”. Autor, przedstawiający się jako inteligent, w używaniu języka w piśmie mistrzem nie był. Tekst cechuje znaczne opóźnienie w stosunku do normy charakterystycznej dla druków i rękopisów

¹⁰ Tak w rkpsie zam. *stołowych*.

¹¹ Tak w rkpsie zam. *dwóch*.

¹² Tak w rkpsie zam. *nie trzeba*.

¹³ Tak w rkpsie zam. *kleik*.

¹⁴ Tak w rkpsie zam. *Kurczu*.

¹⁵ W rkpsie zwrot ludowy podkreślony ręką pisarza.

¹⁶ Receptura jest podana w układzie kolumnowym.

¹⁷ Litera *d* jest przeróbką wcześniejszej *t*.

wykształconych autorów swego czasu. Wpływ wymowy i akcentuacji na grafikę tekstu nasuwa pomysł, że w sztuce pisania uczony doktor był chyba samoukiem. Tekst można umieścić w obrębie niższej, użytkowej odmiany stylu popularnonaukowego. O naukowym charakterze porady lekarskiej świadczy obecność terminologii specjalistycznej, np. *gencyanna*, *reumbarbarum* itd. Podobne zapiski są w *Promptuarium medicum...* z 1716 r.; autor XIX-wieczny prawdopodobnie się tym posiłkował.

agar ‘galareta z suszonych wodorostów morskich’

aloes ‘roślina o mięsistych liściach zakończonych kolcami’

bobrowa esencja ‘substancja wydzielana przez gruczoły napletkowe samców bobra; dawny środek uspokajający i przeciwkurczowy’

butel ‘butla, gąsior’

driakiew ‘dawny lek uniwersalny, sporządzany z wielu składników’

febra ‘gorączka malaryczna lub z dreszczami’

gencjana ‘ciemnofioletowy płyn ściągający, wysuszający i odkażający’

gradus ‘stopień’

humor tu ‘płyn organiczny’

kamfora ‘substancja o przenikliwym zapachu, ulatniająca się szybko w temperaturze pokojowej’

konstytucja ‘zespół stałych cech organizmu’

kwarta ‘dawna miara ciał sypkich i płynnych, równa 1 litrowi’

laksowanie ‘biegunka’

lut ‘dawna jednostka wagi = 12,8 g’

morzysko ‘wzdęcie połączone z boleściami i biegunką’

muszkatowiec ‘roślina o nasionach zwanych *galkami muszkatolowymi*’

okowita ‘wódka nieoczyszczona; wódka zwykła’

paroksyzm ‘atak choroby’

pedogra ‘podagra, dna, skaza moczanowa’

półgarncowy ‘mający pojemność połowy garnca, dwóch kwart’

puchlina ‘gromadzenie się nadmiernej ilości wody w jamach ciała’

szafran ‘proszek z kwiatu krokusa’

wstrzymać ‘wytrzymać’

Stanisław Borawski, Rafał Zarębski

245. Hipolit Cegielski, *O słowie polskim* 1852 (fragment)

O słowie polskim i koniugacyach jego, wraz z wstępem krytycznym napisał H. Cegielski, Filozofii Doktor, Poznań, w księgarni Jana Konstantego Żupańskiego, 1852, s. 3–4; s. 27–28.

http://www.pbi.edu.pl/book_reader.php?p=31068 (dostęp 12.10.2014).

Magdalena Pietrzak, Marek Cybulski

||3||

Wstęp krytyczny.

Dziesięć lat temu, jak napisałem był rozprawę o Słowie Polskiem umieszczoną w ówczesnym *Ozędowniku Naukowym*. Był to pierwszy owoc

kilkoletniej méj pracy na polu badań językowych, którym całe moje życie z miłowaniem poświęcić myślałem. Wydając na świat tę próbkę studjów odbytych pod przewodnictwem sławnego lingwisty Boppa, miałem zamiar na najważniejszej i najtrudniejszej części Gramatyki Polskiej wskazać rodakom moim drogę, jaką tajemnic języka dochodzić, i podać sposób, jaki prawdy w organizmie języka zamknięte badać, na jaw wydobywać i w umiejętny system układać należy. Nie przestając na zewnętrznych a mylnych zjawiskach języka w dzisiejszej jego postaci, ani téż w ciasnych zamykając się granicach samego języka polskiego, starałem się z prawideł głosowych wszystkim językom Indo-Europejskim wspólnych, z pierwotnych podobieństw języków pokrewnych i szczątków form pierwotnych po całej Europie rozrzuconych, wydobyć organiczne i zasadnicze prawa formacyi Słowa Polskiego, a zebrany materiał rozjaśnić światłem i ożywić duchem prawdziwej umiejętności. Dla tego pierwszą część rozprawy poświęciłem zastanowieniu się nad naturą i znaczeniem Słowa w ogólności, a drugą zbawieniu pierwotnych części w skład Słowa Polskiego wchodzących i ułożeniu form stąd powstałych w system na pewnych i istotnych znamionach oparty.

Nie przeczuwałem wówczas, że pierwsza ta praca w zawodzie umiejętności języka będzie dla mnie zapewne ostatnią; dla czego tak mało Grammatyków naszych była uwzględniona, o tém sąd nie mnie przystoi. Zniewolony opuścić stanowisko ściśle naukowe, przypatrywałem się odtąd nieco zdala szermierstwom grammatycznym, a przez pamięć i miłość do nauki przez lat kilka pielęgnowanej utyskiwałem nad tém, że umiejętność języka naszego tak mało poważnie i mało filologicznie była i jest traktowana, że prawdy grammatyczne, jasne jak dzień białe, nie są jeszcze uznane, że po tylu głębokich badaniach Boppa, Dobrowskiego, Mikłosicza, Szafarzyka i innych, grammatyki nasze naiwnemi jeszcze a często śmiesznemi chełpią się fałszami. I jam już przed lat dziesięciu nie jedną zbałał prawdę; nie jedno wskazałem правило w języku naszym, które w poważnych europejskich grammatykach od dawna za elementarną uchodziło zasadę; a wszelako dziś jeszcze, jak gdyby nikt nigdy o tém nie był pisał, czytamy w poważnych traktatach spostrzeżenia i wnioski godne dyletantów, ale nie Grammatyków uczonych i specjalnych. Takie traktowanie rzeczy uważam za poniżenie nauki i lekceważenie czytelników narodu, który niegdyś przewodniczył oświacie europejskiej, a dziś nie pyta o to, co o własnym jego języku piszą Niemcy lub Słowiańscy pobratymcy. [...] ||5||

Nie jest już dzisiaj ani tajemnicą, ani osobliwością, co Bopp krytycznie zbałał, com ja szeroco z zastosowaniem do Słowa polskiego wyłożył o początku i znaczeniu zakończenia czasowych i osobowych w Słowach wszystkich języków Indo-Europejskich. Pomimo tych prawd oczywistych rozwodzą się jeszcze Grammatycy nasi śmiało i poważnie nad tém, jak nietylko Słowo posiłkowe *być* w formach *jestem* i *będę*, ale nawet *mam* są zakończeniem lub dają zakończenia wszystkim innym Słowom polskim. Co większa, uczą z dobrą wiarą, że te Słowa posiłkowe należą do pierwszej epoki tworzenia Słów, a później pożyczły